

Zsidó Ferenc

PLETYKA, IRODALOM:
MENTSVARBORCSA IMOLA: *MAGNEBÉHAT*. NAPKÚT KIADÓ, BUDAPEST –
ERDÉLYI HÍRADÓ KIADÓ, KOLOZSVÁR, 2019.

2019 őszén Borcsa Imola megkapta a kötettel még nem rendelkező, ifjú reménységeknek járó Szabó Gyula-émlékdíjat a *Székelyföld* szerkesztőségétől, év végén aztán megjelent a könyve, ami jó fogadtatásban részesült, kiérdemelte a Romániai Írók Szövetsége Debüt-díját a kisebbségi kategóriában, utóbb pedig a budapesti Írók Boltja 2020-as Könyvosztöndíját. Új hang, érdekes írói jelentkezés: lássuk hát közelebbről!

Egy kisvárosi gyógyszerésztárban frissen munkába állt gyógyszerésznő és a mindent tudó, mindenkit ismerő takarítónő interakciója adja Borcsa Imola hétköznapiságában, földhözragadtságában is különleges kötetének keretét. Az alaphangot a következő felütés adja meg: „Nem vagyok én pletykás, gyógyszerésznő, nem azért mondom, fordult felém Elvira néni bizalmasan...”

A novellák énelbeszélője a gyógyszerésznő, az ő hangulatjelentései képezik a keretet, Elvira néni pletykáit szabad, függő beszédben olvashatjuk, ez lehetőséget ad a távolságtartásra, egyben a reflektálásra. Olykor párbeszédesebb részek is felbukkannak, de azok is inkább monológok, máskor meg Elvira néni költői kérdésekkel fűszerezi mondandóját: „Mikor vajon?, kérdezte magától Elvira néni... Nem tudom már pontosan, mondta végül.” Megjegyzendő, hogy egy novellában (*A tolmács*) stafétaváltás van, a gyógyszerésznő mesél, Elvira néni pedig hallgatja, meglepetten állapítva meg a végén, hogy: „Erről még ő sem tudott.”

A mesélést, a szóáradatot időnként színes, plasztikus leírások szakítják meg, megjelenik a kisváros (Kézdivásárhely?), dísztelen képeivel, a szűkebb-tágabb környezet, de megfoghatóvá válnak a szereplők is: „Elvira néni sár-

gás-ősz göndör dróthaja makacsul állt ellen a szélnek, akárcsak a mesélhetnékje.”

A történetek többnyire a közelmúltban játszódnak, gyakran emlegetett időszak, mert hirtelen sok változást hozott, átalakítva az emberi viszonyokat is, a rendszerváltás utáni esztendőik: „Ősz volt, kilencvenkettő ősze mint-ha...” De van olyan novella is, melynek cselekménye jóval korábbi múltat idéz: *A Titanic* című például Elvira néni dédapjának vélt, feltételezett hajószerencsétlenségét eleveníti fel. Apropos, cselekmény: valós idejű cselekvés alig van Borcsa Imola novelláiban, csupán egy újramesélés révén létrejövő, narratív realitásról beszélhetünk.

A pletykák tárgya általában egy-egy kiszínezett, felnagyított kisvárosi szenzáció. *A csodadoktor* című például egy keleti gyógymódokat alkalmazó „Redva vagy Rudra” nevű egyént mutat be, aki egyébként: „Magyar ember, csak egy japán buddhista paptól tanulta a gyógyítást Kínában, az adta neki ezt a nevet...” Megjelenése a városban már önmagában eseménynek számított, ráadásul egy rendkívüli természeti jelenséggel társult: „Abban az évben került ide, amikor narancssárga hó hullott. (...) Na, ne úgy tessék elképzelni, hogy virított, mint a süttők, inkább olyan halovány körözött-színe volt.”

A Májusi rózsza Vilmos herceg kisvárosi jelenéséről szól, ami szintén nagy izgalomba hozta a lakosságot. Elvira néni a hercegi látogatást párhuzamba állítja Ceaușescu 1980-as évekbeli elnöki vizitációjával: mindkettőre puccba tették a várost, aszfaltoztak, parkokat díszítettek.

A kráter című arra a mendemondára épül, hogy: „a város alatt alagutak vannak”, melyekben természetesen kincsek vannak elrejtve, többségük még a középkorban épült, de utóbb „a szekusok toldottak hezza...”

Az Átvonulás szintén egy kisvárosi szenzációt elevenít fel: lepkeinváziót. „Nem egy, nem kettő, hanem több száz cikázott a tömbházak közt, narancsos-feketés villódzás települt az égre.” A jelenség aztán rövidesen tova is tűnik, ami metaforikusan is érthető: a kisvárosi ember ki van éhezve ingerekre, szeretne kizökkenni a hétköznapi egyhangúságából, de ez, ha meg is történik, csupán pár pillanatra, aztán minden visszasüpped az egyhangúságba. És ekkor jön a pletyka, mint mentsvár...

A stílus fokozottan élőnyelvi, a hétköznapi beszédre jellemző fordulatokkal operál, ugyanakkor olykor, jelzésszerűen megjelennek benne székely tájnyelvi elemek, nyelvjárási alakváltozatok (pl. „nehezen kapja a helyit a világban”). A történetmondás olykor tudatosan csapongó, a pletykára jellem-

zően a témától eltérő (mire a hallgatóság köréből efféle reakciók érkeznek: „Jó, jó, de azt mondja, mi van Vilmos herceggel!”).

Borcsa Imola sztorijai fordulatosak, képei érzékletesek. Novellákról beszélünk, de lazán összefüggő történeteket kapunk, melyeket nem csupán a mesélő személye köt egybe, hanem az ismétlődő helyszínek, figurák (ilyen értelemben keretes szerkezetről, novellafüzerről is beszélhetünk): így áll össze a könyv egy kisváros jellegzetes képévé. Itt mindenki ismer mindenkit, sajátos embertípusok jelennek meg (beszédese nevekkel), mindenki beazonosítható a rokonai, felmenői révén: kissé belterjes, ugyanakkor otthonos viszonyok ezek. „Emlékezik maga izécskére?, ne, nem jut eszembe a neve, Csiszárnak a leánya, a káposztás Csiszárnak, nem az autósna.”

A pletyka természetéhez az is hozzátartozik, hogy elmondója homályban marad, Elvira néniről alig tudunk meg valami konkrétumot, a családi állapotára is csak egy elejtett félmondatából derül fény („csúfolódott is az uram, Isten nyugtassa”); a jellemét viszont a beszéde, szóhasználata, a történetekhez fűzött kommentárjai közvetett módon megvilágítják. Kíváncsiságában kissé mulatságos alak, aki ugyan nem túlképzett, narratív képességei azonban kiemelkedők, aki képes kombinálni, a maga módján világmagyarázatokat adni.

Keveset tudunk meg a gyógyszerésznőről is, bár lelkiállapotát pontosabban visszaadja az énelbeszlői pozícióból rögzített néhány olyan megjegyzés, mint: „alig egy hete költöztem a városba, kusza volt még minden, és idegen, mint a folyton morgó, kíméletlenül süvítő szél...” Ritkán reagál az Elvira néni által elmondottakra, és csupán annyit, amennyit az udvariasság megkövetel, egyébként kívülálló, kontempláló marad, olykor érezhetően terhelik a sztorik, máskor úgy tekint rájuk, mint a város, a környezet megismerésének lehetőségére, mint magnebéhatra...

Nem csupán szenzációkat, hanem botrányokat is előszeretettel mesél Elvira néni, ilyen a kisvárosi szépségverseny, de ilyen a hőlégballon-fesztivál is, melyen minden volt, csak léggömb nem (az egyetlen megrendelt darab véletlenül elszállott).

A kötet címeről: Magnebéhat című írás nincs a kötetben, a kifejezés egyszer fordul elő, amikor az egyik szereplő: „olyan ideges volt, muszáj volt békapjon egy magnebéhatot”. Így, fonetikusan leírva a magnebéhat egyértelműen túlmutat konkrét önmagán, metaforikus jelentéssel telítődik: a mesélés életforma, a mesélés megnyugtató közeg. Ilyen a pletyka, és Borcsa Imola kötete is: egyszerre lehúz, és felemel. És az irodalom Borcsa Imola interpretációja szerint: lehetőség...